

O'TKIR BUYRAK YETISHMOVCHILIGI KASALLIGI TAHLILI

Azimova Dildora Alisherovna, Qo'shbekova Munisa Ro'zimbek qizi

Toshkent tibbiyot akademiyasi talabalari

Annotatsiya. Maqolada inson organizmida buyrak yetishmovchiligining sabablari ko'rsatib o'tilgan. Buyrak tomirlari shikastlanishi bilan kechadigan kasalliklarda buyraklarga zarar yetishi: skleroderma, trombositopenik purpura va boshqalar, buyrak kasalliklari ostida, ishlab chiqaradigan keng qamrovli patologik o'zgarishlar guruhi tana disfunktsiyasiga olib kelishi va keyin to'liq muvaffaqiyatsizlikka olib kelishi yoritilgan.

Kalit so'zlari: Buyrak kasalliklari, perenal buyrak yetishmovchilig; postrenal buyrak yetishmovchiligi; renal buyrak yetishmovchiligi.

Inson organizmi deyarli barcha kerakli moddalarni oziq-ovqat va suv orqali oladi. Oziqovqat mahsulotlarining tarkibi va ularning xususiyatlari salomatlik, jismoniy rivojlanganlik, mehnat qobiliyati, hissiy holat va umuman, umr ko'rish davomiyligi va sifatiga bevosita ta'sir qiladi. Inson organizmiga shu qadar ta'sir qilishga qodir bo'lgan yana boshqa bir omilni topish qiyin. Buyrak yetishmovchiligini quyidagilar asosida tahlil qilish o'rinlidir.

Buyrak kasalliklari — siydik tizimining ushbu a'zolari normal faoliyatiga to'sqinlik qiladigan turli patologiyalarni o'z ichiga oladi. Buyrak kasalliklarining har birini o'ziga xosligi, turli klinik ko'rinishlari. Aslida ko'plab buyrak kasalliklari asimptomatik, ya'ni alomatlarisiz kechadi va bemorlar o'z salomatliklari bilan mavjud muammolar haqida bilishmaydi.

Prerenal. Buning sababi buyrak qon oqimining buzilishi. Buyrakka yetarli miqdorda qon kelmaydi. Natijada siydik shakllanishi jarayoni buziladi, buyrak to'qimasida patologik o'zgarishlar yuz beradi. Bemorlarning qariyb yarmida (55%) uchraydi.

Yurak o'z vazifalarini uddalay olmaydigan va kamroq qon haydaydigan holatlar:

- aritmiya, yurak etishmovchiligi, og'ir qon ketishlar, o'pka arteriyasi tromboemboliyasi.
- Qon bosimining keskin pasayishi: yalpi infeksiyalarda shok (sepsis), og'ir allergik reaksiyalar, ayrim dori-darmonlarning peredozirovkasi.

Suvsizlanish: kuchli qusish, diareya, kuyish, ortiqcha dozada siyik haydovchi preparatlarni qo'llash.

Sirroz va boshqa jigar kasalliklari: bunda venoz qonning qayta oqishi buziladi, shishlar rivojlanadi, yurak-qon tomir tizimi va buyraklarning qon ta'minoti buziladi.

Renal. Buyrak to'qimalarining patologiyasi bilan bog'liq. Buyrak qon bilan yetarlicha ta'minlanadi, ammo siydik hosil qila olmaydi. Bemorlarning 40 foizida uchraydi. Zaharlanishlar: kundalik hayotda va sanoatda zaharli moddalar, ilon, hasharotlar chaqishi, og'ir metallar, ayrim dorilarning ortiqcha dozalari. Qon oqimiga kirib, zaharli moddalar buyraklarga yetib boradi va ularning ishini buzadi.

Eritrositlar va gemoglobinning massiv parchalanishi: mos kelmaydigan qon quyishda, bezgakda. Bunda buyrak to'qimalariga zarar yetadi.

Autoimmun kasalliklarda, masalan, mielomada buyrakni antitanalar bilan shikastlanishi.

Ba'zi kasalliklarda buyraklarni modda almashinuvi mahsulotlari bilan shikastlanishi, masalan podagra siydik kislotasi tuzlari bilan.

Buyraklardagi yallig'lanish jarayoni: glomerulonefrit, buyrak sindromi bilan gemorragik isitma va boshqalar.

Buyrak tomirlari shikastlanishi bilan kechadigan kasalliklarda buyraklarga zarar yetishi:

- *skleroderma, trombotsitopenik purpura va boshqalar.*
- *Yagona buyrak jarohati (agar ikkinchisi biron sababga ko'ra ishlamasa).*

Postrenal. Buyrakdagi siydik hosil bo'ladi, lekin siydik chiqarish nayidagi to'siq tufayli chiqa olmaydi. Agar to'siq faqat siydik yo'lida bo'lsa, shikastlangan buyrakning funksiyasini sog'lom buyrak o'ziga oladi — buyrak yetishmovchiligi sodir bo'lmaydi. Bu holat bemorlarning 5 foizida uchraydi.

- *Prostata, siydik pufagi, kichik tosdagi boshqa a'zolar o'smalari.*
- *Siydik yo'lining operatsiya vaqtida shikastlanishi yoki tasodifiy bog'lash.*
- *Siydik yo'lining yopilishi: mumkin sabablari tromboz, yiring, tosh, tug'ma rivojlanishi nuqsonlari.*

Muayyan dorilarni qabul qilish natijasida siydik chiqarishning buzilishi, surunkali buyrak yetishmovchiligiga olib keladi:

Buyraklarning tug'ma va irsiy kasalliklari.

- *Buyrakning surunkali kasalliklarda shikastlanishi: podagra, qandli diabet, siydik-tosh kasalligi, semizlik, metabolik sindrom, jigar sirrozi, tizimli qizil yuguruk, sklerodermiya va boshqalar.*
- *Siydik chiqarish yo'llarining bosqichma-bosqich to'silishi sodir bo'ladigan siydik tizimining turli xil kasalliklari: siydik-tosh kasalligi, o'sma va boshqalar.*
- *Buyrak kasalliklari: surunkali glomerulonefrit, surunkali pielonefrit.*
- *Dori vositalarini noto'g'ri ishlatish, dozasini oshirib yuborish.*
- *Turli toksik moddalar bilan surunkali zaharlanish.*

O'tkir buyrak yetishmovchiligining alomatlari uning bosqichiga bog'liq:

- *O'tkir buyrak etishmovchiligi buyraklarga zarar etkazishi mumkin, bu qon halok, toksinlar yoki buyraklarga jismoniy shikastlanish natijasida yuzaga kelishi mumkin. O'tkir buyrak yetishmovchiligi tezkor tarzda paydo bo'lib, tugaydi va chalkashlikning yo'qolishi kabi umumiy simptomlar keltirib chiqaradi. Bu jiddiy ahvol, lekin uni davolash mumkin, va to'g'ri davolash bilan, ko'pchilik odamlar buyrak etishmovchiligi epizodidan uzoq muddatli oqibatlarsiz yashashi mumkin.*

Buyrak organizmdagi suyuqlik, elektrolitlar va chiqindilarni miqdorini nazorat qiladi va siydikdagi yo'qotish uchun ortiqcha materiallarni yuboradi. O'tkir buyrak yetishmovchiligi semptomlari bu moddalar organizmda to'planadi, chunki buyraklar kerak bo'lganda ishlamaydi. Butun tananing optimal ishlashi uchun normal suyuqlik va elektrolitlar darajalari talab qilinadi. Chiqindilarni moddalari tananing hujayralari va to'qimalariga ko'p miqdorda toksik bo'lib, bu keng miqyosli alomatlarga olib keladi. O'tkir buyrak yetishmovchiligi semptomlari bir necha soat yoki kun davomida tez rivojlanadi, buning asosiy sabablari:

Buyraklarga qon bosimi, dori-darmonlar, umumiy sog'liq, ovqatlanish va inson ichimlik suvi miqdori kabi ko'plab omillar ta'sir ko'rsatadi. O'tkir buyrak etishmovchiligi yuz berishi mumkin bo'lgan turli xil usullar mavjud. Buyraklarga tez shikast yetkazadigan

har qanday narsa ular qila oladigan ish hajmini kamaytiradi. O'tkir buyrak etishmovchiligi vaqtinchalik bo'lishi mumkin yoki katta muammolarning belgisi bo'lishi mumkin.

O'tkir buyrak yetishmovchiligi sabablarining uchta asosiy toifasi mavjud. Buyrak atamasi buyraklarni ta'riflaydi va bu toifalarning nomlari prerenal, intrisik va postrenaldir.

Prerenal: Bu qon buyraklar yetishmasidan oldin boshlangan buyrak yetishmovchiligining sabablarini tasvirlaydi. Masalan, past qon bosimi, agar yurak samarali ishlamayotgan bo'lsa yoki siz qattiq suvsizlansangiz paydo bo'ladi.

Bunday holda, buyraklarning o'zlari asosiy muammo emas, lekin ular past qon ta'minoti orqali ta'sirlanmoqda, bu esa buyraklarning qonni filtrlash ishlarini qiyinlashtiradi.

Kuchli infektsiya septik shokga olib kelishi mumkin, bunda buyraklarning shikastlanishiga olib kelishi mumkin, chunki qon bosimi buyraklarning samarali ishlashi mumkin bo'lmagan past darajaga tushadi.

Ichki: buyraklarning o'zlariga zarar ko'rgan buyraklar etishmovchiligining sabablarini tavsiflaydi. Toksinlar, shu jumladan kimyoviy moddalar, noqonuniy giyohvand moddalar va hatto ba'zi bir dori-darmonlar buyraklar orqali o'tishi va ularga zarar yetkazishi mumkin.

O'tkir buyrak yetishmovchiligiga olib kelishi mumkin bo'lgan dori-darmonlarga misollar ko'rish testlari uchun kontrast materiallar kiradi. Bu dorilarning barchasi ularni o'tkir buyrak yetishmovchiligiga olib boradigan har qanday odamga olib kelmaydi yoki hech kim ularni hech qachon ishlatmaydi. Ammo ular ba'zi odamlar uchun buyrak etishmovchiligiga olib kelishi mumkin va bu reaksiyaga ega bo'lishingizni taxmin qilish qiyin bo'lishi mumkin. Ba'zida o'tkir buyrak yetishmovchiligiga olib kelishi mumkin bo'lgan dori-darmonlarni qabul qilishdan oldin buyrak funksiyasini o'lchaydigan qon tahlillari kerak bo'lishi mumkin.

Ichki toifadagi buyrak yetishmovchiligiga olib kelishi mumkin bo'lgan boshqa holatlarda qonda kislorod etishmasligi, buyrak infektsiyasi, buyraklardagi yallig'lanish va buyrak kasalliklari mavjud. Juda katta buyrak toshi ham buyrakka ichki zarar etkazishi mumkin.

Xulosa: Buyraklar inson organizmi uchun eng muhim organdir. Buyraklar orqali tana keraksiz moddalardan tozalanadi. Bular doimiy ish olib boradigan haqiqiy ish organlaridir. Har qanday buyrakning shikastlanishi tananing zararli moddalardan xalos bo'lolmasligini va astasekin o'zini o'zi belgilash boshlanmasligiga olib keladi. Shuning uchun buyrak muammolarini o'z vaqtida aniqlash va ularni davolash uchun barcha choralarni ko'rish juda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Бикбов Б.Т., Томилина Н.А. Заместительная терапия больных с хронической почечной недостаточностью в Российской Федерации в 1998-2011 гг. (Отчет по данным Российского регистра заместительной почечной терапии. Часть первая) // Нефрол. диал. - 2014. - Т. 16, №1. - С. 34-45.
2. Гуревич К.Я., Константинов Ю.В., Беляков Н.А. и др. Перитонеальный диализ. - СПб. -1999. - 96 с.
3. Гельфанд Б.Р., Салтанов А.И. Интенсивная терапия: Национальное руководство. ГЭОТАР-Медиа, 2011. - 940 с.

4. Даугирдас Д.Т., Блейк И.Д., Инг Т. // Руководство по диализу / Пер. с англ.; под ред. А.Ю. Денисова, В.Ю. Шило. Тверь: Триада, 2003. - 744 с.
5. Ермоленко В.М., Козлова Т.А., Михайлова Н.А. Значение малобелковой диеты в замедлении прогрессирования хронической почечной недостаточности (Обзор литературы) // Нефрол. диал. - 2006. - № 4. - С. 310-320.
6. Милованов Ю.С., Лысенко Л.В., Милованова Л.Ю., Добросмыслов И.А. Роль сбалансированной малобелковой диеты в замедлении прогрессирования додиализной хронической болезни почек при системных заболеваниях // Тер. арх. 2009. - № 8. - С. 52-57